

10 estereotips que s'han colat a les pel·lícules de Disney

Fa més de 80 anys que la gran factoria Disney endolceix la ficció de la gran pantalla amb històries de prínceps i princeses. Les seves pel·lícules d'animació han marcat moltes generacions i, tot i que els temes i els personatges dels films han evolucionat al llarg dels anys, alguns tòpics no s'han deixat de repetir. CRÍTIC s'ha posat les 'ulleres liles' i, amb l'ajuda d'expertes, analitza els 10 principals estereotips masclistes, classistes i racistes del gran promotor de la ficció animada mundial.

Sandra Tello i Andrea Romanos

Des de 'Blancaneu i els set nans' (1937) fins a 'Els increïbles 2' (2018), **la factoria de Walt Disney ha produït gairebé 60 pel·lícules d'animació per als més petits de la casa.** Les seves produccions han marcat generacions i han transmès una determinada visió del món on, moltes vegades, les protagonistes tenen un rol passiu; els prínceps les han de salvar; no hi ha ni rastre de persones de classe baixa i les racialitzades són presentades com a exòtiques o bàrbares. Tot i que la productora d'animació ha fet alguns passos per millorar el tractament en tots aquests àmbits, les pel·lícules clàssiques són revisionades cada any en milers de llars. Parlem amb quatre expertes per ajudar-vos a detectar els principals estereotips de la fàbrica Disney: la investigadora i crítica de cinema María Castejón, l'especialista en gènere i comunicació Sonia Herrera, la professora d'escola infantil i primària Mar Noguero i la membre de la distribuïdora de cultura audiovisual Drac Màgic Marga Almirall.

1. El mite de l'amor romàntic

Ni de bon tros la promoció del mite de l'amor romàntic és exclusiva de Disney, però **la companyia ha construït bona part del seu imaginari basant-se en la importància de trobar la 'mitja**

taronja'. La gran majoria de les princeses i heroïnes que protagonitzen les històries tenen parella: Blancaneu té el seu príncep Florià, la Ventafocs s'ajunta amb el príncep encantador, l'Aurora és rescatada pel príncep Felip, l'Ariel canvia la seva vida pel príncep Èric... i un llarg etcètera. Fins i tot aquelles que viuen aventures per si soles i tenen experiències més enllà de l'amor -com pot ser el cas de Mulan o Pocahontas- al final acaben completant la seva vida amb el príncep.

"Si partim de la creença que les relacions que veiem influeixen en la creació d'un imaginari que després té un impacte en les nostres vides, és clar que la manera com es transmet l'amor romàntic és un aspecte important", assegura Marga Almirall. En aquestes representacions, **l'amor moltes vegades és el centre de la vida de les dones, i sembla que en sigui l'objectiu màxim**. Sonia Herrera cita un estudi de la Universitat de les Illes Balears que conclou que el model d'amor romàntic que es proposa a les dones durant el procés de socialització implica renúncia, oblit d'una mateixa i una entrega total que potencien comportaments de dependència i submissió a l'home.

"Quan veus la Blancaneu, la Ventafocs o la Bella Dorment, que són les més paradigmàtiques, amb nenes de 7 o 8 anys i els plantejes què els semblaria si elles s'haguessin desmaiats i de sobte es despertessin veient que un noi els està fent un petó, s'horroritzen", explica María Castejón. "El mateix passa amb els nens si els preguntes si se'ls acudiria besar una noia inconscient". Castejón condueix un taller d'igualtat a l'escola pública Joakin Lizarraga, a Navarra, amb nens de 8 a 12 anys, on fa una lectura crítica dels productes de Disney més tradicionals i també proposa el visionament de pel·lícules més trencadores, com 'Malèfica' i 'Vaiana'. **"És important seure amb els petits i plantejar aquest tipus de qüestions"**, diu.

2. Subordinades a l'existència de la figura masculina

Elles són les protagonistes, les cares boniques, però és gràcies a ells que es resol la trama i s'arriba al final feliç. "És un protagonisme estrany, passiu. La Blancaneu està netejant a casa i cuidant els nans, esperant que una bruixa l'enverini i vingui l'home a salvar-la", argumenta la periodista Sonia Herrera. Ara bé, en la trama argumental coneixem més la vida de les dones que la dels homes. **"El paper d'ells és bastant insubstancial, però arriben al final de la pel·lícula a fer de salvadors"**, sentència Herrera. Però els referents masculins també són un mal exemple a seguir. Segons Herrera: "Dels salvadors del món en podríem trobar molts exemples a les pel·lícules d'acció. Si s'ha de ser Bruce Willis, és molta pressió".

A poc a poc, Disney s'està actualitzant i **les noves princeses i heroïnes tenen un pes més decisiu en la trama**. És el cas de les germanes de 'Frozen' o de la princesa Mèrida ('Brave'). Nous models que, tal com apunta la crítica de cinema María Castejón, també responen a una forma física diferent: "Són més trencadores, més atlètiques. La Mèrida es mou moltíssim i va a cavall, per exemple. Si les princeses s'han d'enfrontar a escenes físiques, el model de referència ha de canviar necessàriament. Ja no poden ser com la pobra Bella Dorment, que està pràcticament tota la pel·lícula estirada".

3. La casa i l'àmbit privat, el lloc 'preferit' de les princeses

Hi ha una sèrie de qualitats que la majoria de princeses de Disney reproduïen: **la bellesa, la bondat i la dedicació a les tasques de la llar. Sovint, elles són filadores, i, en canvi, ells, llenyataires**. A 'Blancaneu' és ella mateixa qui ofereix als nans fer les tasques de la casa si l'accepten. "Quan parlo d'aquesta pel·lícula, que és ni més ni menys que del 1937, m'agrada preguntar als nens si s'imaginen què és fer set esmorzars, set llits i set dinars cada dia. I ella està

tan contenta amb els ocellets. També els pregunto si ells menjarien una poma que els dona una bruixa lletja i dolenta, i evidentment responen que no. Així arribem a la conclusió que Blancaneu és una princesa una mica 'estúpida'. Aquestes claus en el visionament són molt bàsiques, però realment signifiquen donar-li la volta al conte", diu María Castejón.

La música també reproduïx la mateixa tendència. La Ventafocs té la seva "Cançó del treball", que entonen els ratolins amb referència a les feines domèstiques, i **la Bella es dedica a cuidar del seu segrestador mentre espera que aquest es domestiqui**. "Bàsicament, el missatge de la pel·lícula és que cal esperar que el segrestador es reformi, per després estimar-lo. És molt boig", sentència Herrera.

4. Protagonistes boniques, altes i primes

Per entrar al 'club de les princeses de Disney', no tot s'hi val. La indomable Mèrida, protagonista de 'Brave', va patir un canvi quan la corporació nord-americana la va incloure dins d'aquesta comunitat exclusiva l'any 2013. Mèrida havia perdut el seu arc i les seves fletxes, tenia la cintura més marcada i els cabells més definits i ondulats. Tot i això, gràcies a una [recollida de més de 260.000 firmes](#) a través de la plataforma change.org, Disney es va fer enrere amb el canvi d'imatge de la jove escocesa. Si donem una ullada a cadascuna de les noies de sang blava, podem veure que són diferents, però la seva imatge respon a un cànon de bellesa molt concret: **constitució prima, faccions delicades, amb una llarga cabellera**. En les primeres pel·lícules de Disney, tal com apunta Jaume Alberó al llibre '[La fantasia infantil i Walt Disney](#)' (Pagès Editors, 2004), els animadors van prendre com a model ballarines determinades en la seva manera de fer, "quan caminen amb la punta dels dits i adopten posicions corporals molt estudiades".

Però, amb el pas dels anys, el patró estètic de les princeses segueix vigent. Per què no hi ha altres tipus de princeses? On són les princeses grasses, baixes o amb ulleres, per exemple? "Hem de treure-li importància a la bellesa i també fer la lectura que la bellesa és a tot arreu, que totes som boniques", recomana Mar Nogueroles. Encara que, com ella mateixa reconeix, **el cànon de bellesa també el fem implícit en el llenguatge que usem**. "De vegades, ens dirigim a elles i els diem: 'Hola, princesa, que bonica i guapa ets, que ben vestida que vas'. Amb aquest llenguatge ja fomentem aquests estereotips, mentre que als nens potser no els ho diem", valora Nogueroles. Tot i fer-ho des de l'amor i l'afecte, "fem que la nena construeixi una realitat i la vegi com a natural i única".

<https://www.youtube.com/watch?v=gSRW5db6E2M>

5. Antagonistes: bruixes, lletges i malvades

"Som les nétes de les bruixes que no vau poder cremar". Aquest és un dels crits de guerra del moviment feminista actual, un lema que vol trencar amb la percepció instal·lada que té la societat de la figura de les bruixes i en contra dels estereotips patriarcals. Si anem a l'hemeroteca de Disney, però, ens trobem unes **bruixes plenes de connotacions negatives**, les antagonistes de la trama. Però cal posar-se les 'ulleres liles' i anar-hi més enllà: "En totes les pel·lícules Disney, la dolenta és una dona vella, lletja... i les representa aquell riure de la malvada, com si el riure fos una cosa que només pogués estar reservat per a la maldat", apunta Marga Almirall.

Si ens fixem en els seus moviments, ja no són de dansa i caminen de taló, com denota Alberó al seu llibre. Les seves faccions són més marcades i els colors de la seva roba són més foscos en contraposició amb la calidesa de les princeses. A més, les bruixes són dones que no tenen ni

busquen parella però busquen fer mal a la resta de la gent. “Si tu no busques el teu príncep, la teva ‘mitja taronja’, **si estàs amb un home un quant temps i prou, és perquè ets una bruixa, dolenta i malvada**”, sentència la mestra Mar Noguero. La dicotomia és molt simple: o ets una bruixa dolenta i lletja, o bé una princesa bona i bonica.

6. Els homes són forts i valents, i sovint utilitzen la violència

La majoria de personatges masculins de les històries de Disney són guerrers i, com a tals, sovint recorren a la violència per desenredar l'acció. Des de John Smith (a 'Pocahontas') fins al capità Li Shang (a 'Mulan'), passant per la Bèstia, a 'La Bella i la Bèstia', o el capità Febo, a 'El geperut de Notre Dame'. Més enllà de posar en dubte els rols dels homes, a la cooperativa Drac Màgic plantegen abordar amb escepticisme la mateixa acció narrativa. “Ens qüestionem com les narratives audiovisuals acostumen a posar al centre un conflicte gran”, explica Marga Almirall. Segons diu, **“sembla que moltes vegades per crear acció és necessari passar per la violència i pels problemes**. De veritat cal repetir sempre aquesta constant?”. És per això que, mitjançant el programa de formació en llenguatges audiovisuals [“Construir mirades”](#), Drac Màgic suggereix el visionament de productes alternatius. Entre aquests recomana la pel·lícula [‘El bosc de Haquivaqui’](#), un film d'animació en 'stop motion' que canvia el motor de l'acció tradicional. S'hi explica la història d'uns animals que estan molt preocupats perquè els més grans es mengen els més petits, i on el fil conductor és la resolució pacífica de conflictes.

És habitual, però, que els infants identifiquin per si mateixos que aquest tipus de rols i de comportaments no es correspon amb la realitat? Què cal fer? “Tot depèn de qui tinguis davant: alguns nens se sorprenden més que d'altres. Ells són capaços de veure quant a experiència personal que el fet de ser una nena no vol dir que no em pugui agradar el futbol, i el fet de ser un noi no vol dir que no pugui plorar. Però, a l'hora d'extreure-ho d'una representació, **el que cal és un visionament amb els pares des d'una perspectiva crítica**”, corrobora Marga Almirall. Ella apunta a desconstruir els rols assumits des d'edats primerenques: “Algunes vegades ens hem trobat un cert discurs entre adolescents que és més complicat d'abordar. Hi ha persones que tenen molt après el discurs que és políticament correcte, i que saben el que han de dir, però que alhora no ho tenen gens integrat. Si tens algú que et confronta directament el que estàs dient, és més senzill establir una conversa i rebatre'l; però, amb una persona que et diu que tens tota la raó i després allò que afirma no ho té integrat, s'hi produeix una situació bastant infranquejable”, comenta.

7. L'heterosexualitat, la norma obligatòria

“Revertir l'heteronormativitat és la propera cosa que els falta, i crec que és molt a prop per la pressió social dels darrers anys al voltant del tema”, aventura María Castejón. Fins avui, **no hi ha cap exemple de pel·lícula de Disney que trenqui amb els models de família assumits com a tradicionals**, i la falta de referents LGTBI hi és notòria. La gran factoria ha anunciat que es planteja crear una [història d'una princesa lesbiana](#) en els pròxims mesos, segons han recollit els diaris principals.

“Nosaltres, a la distribuïdora, a vegades hem trobat alguns exemples de films que proposen potser no directament relacions homosexuals, però sí famílies que s'escapen de la norma”, diu Almirall. “A vegades no són humans, sinó un personatge que és l'elefant i vol adoptar un peix. Es tracta també de representar models de família o d'estructura social que poden anar més enllà, per poder trencar perspectives des de tots els llocs possibles.”

8. Tot el que no és blanc i occidental és exòtic

Les històries de Disney estan narrades majoritàriament des del punt de vista d'una persona occidental, blanca (i heterosexual). Les històries que fugen d'aquest patró, sobretot les inicials de la gran companyia, presenten uns personatges carregats de tòpics. A 'El llibre de la selva', per exemple, **els primats són assimilats culturalment a les persones negres** i ho expressen a través del ball, les cançons jazzístiques i, fins i tot, diuen que voldrien ser persones però que mai ho seran. A 'Aladí', **els àrabs són sensuals i exòtics, però també bàrbars i ignorants**, mentre que 'Pocahontas' és una lliçó de colonialisme.

Fins a l'any 2009, Disney no havia presentat una princesa negra ('Tiana i el gripau'). De mica en mica, però, la productora audiovisual obre la mirada cultural –"Intenten netejar-se", considera Marga Almirall–, amb la princesa hawaiana 'Vaiana' o bé 'Coco', inspirada en la festivitat popular mexicana del Dia dels Morts. Sonia Herrera explica que aquest film té bones intencions i retrata bé la tradició: "Un dels dobladors de 'Coco' és l'actor llatí Gael García Bernal, i trobo que és una delicadesa que fa anys Disney no considerava. En un altre moment ho haurien deixat amb l'accent castellà d'Espanya".

9. Palaus i banquets: un univers de luxe i de privilegis

En el món de la fantasia, la desigualtat social quasi és un element romàntic. L'any 2016, [un estudi](#) de la Universitat de Duke conclouïa que **la gran majoria de pel·lícules es recreen en ambients de classe alta o mitjana-alta**. Els conductors de l'anàlisi hi assenyalaven que la desigualtat s'hi representa sovint com a "benigna" i que les històries mostren que el treball dur, la perseverança, la fortalesa moral i la bondat condueixen a apujar el nivell adquisitiu. "El conflicte de classes potser es podia veure en certa manera en algunes pel·lícules de fa anys protagonitzades per animals, com 'Oliver i la seva colla', que és dels anys vuitanta, o 'La dama i el vagabund', però després pràcticament ja no", assenyalava Herrera.

A 'Aladí', per exemple, ell prové d'un entorn humil i Jasmín de la reialesa. Tots dos comparteixen les seves històries amb desencís: l'un ha hagut de patir la duresa dels carrers, mentre que l'altre ho passa malament perquè els seus servents li diuen on ha d'anar i com ha de vestir, "com si els dos patiments fossin equiparables", diu Herrera. Per trencar amb aquest esquema, Almirall proposa de nou **el visionament de pel·lícules que donin la volta a la truita**: "[Al sostre del món](#) tracta d'una protagonista femenina que ve d'una classe social alta, i rebutja el paper que el món té destinat per a ella i marxa a la recerca d'aventures. Al final és un film dinàmic protagonitzat per una noia que lidera l'expedició i proposa una narrativa molt interessant".

10. Una oda a l'individualisme

Les princeses i heroïnes de Disney pràcticament no tenen amigues. Si analitzem les pel·lícules en qüestió a través del [test de Bechdel](#) (un mètode per determinar si un producte de ficció compleix els estàndards mínims per contrarestar el desequilibri de gènere), moltes no l'aproven. L'anàlisi es basa en tres variables: que hi apareguin com a mínim dos personatges femenins, que hi tinguin una conversa, i que en la conversa no parlin d'un home.

La seva xarxa d'amistats és molt reduïda, per no dir-ne nul·la: la Blancaneu canta amb els ocellets i conviu amb els set nans, els criats de la Bella s'han convertit en objectes del palau, el peix i el cranc acompanyen la Sireneta... Les princeses tenen poques relacions humanes. "És una oda a

l'individualisme molt bèstia", diu Herrera. En l'àmbit familiar, **les mares són mortes o són madrastrès perverses**, tot i que sembla que hi ha un canvi de guió a 'Frozen', on l'Anna va a buscar la seva germana gran, l'Elsa. Però la seva relació és molt matisable. "L'Elsa, en comptes d'explicar-li a la seva germana el que li passa, opta pel patiment; és una representació de l'heroïna que obeeix als codis cinematogràfics", considera Castejón.